

DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ORAȘULUI BUCUREȘTI
VOLUMREDACTAT DE FLORIAN GEORGESCU (redactor responsabil),
PAUL I. CERNOVODEANU ȘI IOANA CRISTACHE—PANAIT

(APĂRUT ÎN CADRUL MUZEULUI DE ISTORIE A ORAȘULUI BUCUREȘTI, 1961)

de NICOLAE GHINEA

Așa cum se arată în „Cuvîntul introductiv”, autorii urmăresc prin publicarea acestui volum de documente bucureștene dintr-un șir de volume pe care au intenția să le publice „să pună în valoare materialele documentare și colecțiile” de documente existente în arhiva Muzeului de istorie a orașului București (p. III). Din totalul de 605 documente originale și reproduceri fotografice existente în arhiva acestui Muzeu, volumul de față prezintă numai 173 documente și fotocopii, în majoritate originale românești, puține grecești și numai unul slavon, începînd cu anul 1636 și pînă la 1848, selecționate, care, așa cum se afirmă „corespund prin conținutul lor, unor probleme mai însemnate” (p. III).

Într-adevăr, documentele, prin conținutul lor, prezintă deosebit interes pentru urmărirea dezvoltării orașului București din punct de vedere economic, social și politic, cu deosebire în perioada descompunerii relațiilor de producție feudale și apariției noilor elemente de economie capitalistă. Ele arată că, mai ales de la mijlocul sec. XVII, orașul de scaun este într-o continuă creștere. Se dezvoltă forțele de producție, se înmulțesc și se specializează meseriile, ceea ce determină organizarea breslelor meșteșugărești. În sec. XVIII ele se întăresc, atelierelor meșteșugă-

rești și manufacturile ocupă un loc tot mai însemnat în producție. Schimburile comerciale se intensifică și atrag spre oraș tot mai multe elemente provinciale și străine, care găsesc în capitala Țării Românești un loc favorabil dezvoltării afacerilor și unei acumulări rapide de averi. Pătrund aici numeroși levantini (greci, armeni, turci, albanezi, bulgari etc.) și sudiiți care participă la dezvoltarea vieții economice în noile ei forme capitaliste. În lupta pentru acapararea de bunuri, numeroase conflicte se ivesc între vechii deținători de averi, — boieri, mănăstiri, biserici — și tîrgovețime care se ridică și-și face loc. Documentele arată goana după acapararea de bunuri imobiliare ca prăvălii, case, locuri de case, pivnițe, bolți, hanuri etc., al căror preț este în continuă creștere. Circa 80 de documente din volum au ca subiect vânzări și cumpărări de bunuri imobiliare. Un alt număr de documente cuprinde tranzacții comerciale din care se poate deduce tot mai marele rol pe care-l are creditul în viața economică. Din păcate numărul restrîns de documente prezentat nu dă posibilitatea cunoașterii amănunțite pe care viața economică a orașului București a luat-o către sfîrșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX. Drept urmare a dezvoltării economice orașul crește în întindere și populație. Se formează noi

mahalale. Prin numeroase procedee abuzive boierimea înlătură populația săracă din centrul orașului silind-o să se așeze la margini. Protestele acesteia sînt numeroase. Ele arată ascuțirea luptei de clasă în perioada trecerii la noua economie capitalistă. De asemenea documentele prezentate aduc bogate informații cu privire la topografia orașului. Numeroase știri cu privire la mahalale, poduri, ulițe, case, piețe și locuri de interes comercial, biserici, mănăstiri, locuri de recreație, împrejurimile orașului vin să completeze informațiile de aceeași natură din alte documente și dau posibilitatea reconstituirii hărții orașului și urmării transformărilor lui în curs de mai mult de două secole. Dacă mai adăugăm la acestea informațiile privind edilitatea, administrația, justiția și asistența socială din cuprinsul orașului ne putem da seama de interesul pe care-l prezintă documentele din acest volum pentru istoria orașului București. Prin conținutul lor documentele publicate contribuie într-o bună măsură la cunoașterea dezvoltării vieții economice, sociale, politice și culturale a orașului București în secolele XVII—XIX.

Analizînd modul și principiile care au stat la baza alcătuirii acestui volum de documente trebuie recunoscut de la început că ele arată pricepere și intenția de a oferi un instrument de lucru bine pus la punct. Alcătuitoarii au folosit experiența altora în acest domeniu. Ei precizează în „Cuvîntul introductiv” că „în editarea documentelor au respectat principiile de transcriere stabilite de Institutul de Istorie al Academiei R.P.R. pentru corpusul de „Documente privind istoria Romîniei” (p. VII). Mai mult decît atît, ei au evitat greselile strecurate chiar și în publicarea acestui corpus.

Se publică mai întîi lista documentelor cu regește complete și bine formulate. Faptul că în regestul documentului 41 se menționează o *danie*, cită vreme în document este vorba de o *împărțeață* sau că în regestul documentului nr 91 se întăresc numai *privilegii*, cită vreme în document se vorbește și de *danii* sau că, în sfîrșit, în regestul documentului 94 se menționează *scaune de curte* în loc de *scaune de carne* nu anulează aprecierea făcută, deoarece nu este vorba decît scăpări din vedere și nu de o regulă.

Transcrierea documentelor se face corect și consecvent. Ea respectă regulile stabilite de Institutul de Istorie al

Acad. R.P.R. La documentele grecești pe lîngă traducerea romînească se dă și transcrierea textului grecesc. Același lucru se face și cu singurul document slavon din volum. În ce privește documentele romînești, numai 18 dintre ele sînt date și în fotocopii de pe originale. Însă mărirea clișeului și condițiile aproximative tehnice în care sînt date nu aduc mare folos cercetătorului care ar voi să verifice exactitatea transcrierii. Transcrierea termenului grecesc *‘ράπη* (pp. 202—203, 215) în loc de *‘Ράπη-s-a* făcut, credem, din nebagare de seamă, căci altfel s-ar confunda cu termenul *‘ράπησ* care înseamnă *creditor* (v. Νικόλα *‘ράπησ* p. 70). Se transcriu și traduc, în cazul cînd sînt într-o altă limbă, și însemnările ulterioare de pe documente. La sfîrșitul fiecărui document se dau informații privind materialul, peceteile, semnăturile de pe document și cota din inventar. Pentru copiii nu se indică unde se află originalul sau dacă este pierdut.

La sfîrșit se adaugă un *glosar* cu termeni ieșiți din uz, întîlniți în documente, cărora li se dau explicații. Unii termeni puteau lipsi deoarece sînt în uz și astăzi (ex.: *coprindere*, a *hărăzi*, *postăvar*, *strîmbătate*, *viclesug*), iar alții trebuiau adăogați (ex.: *erbărit-ierbărit*, *megias*, *olanguiu*, *urdină*, *verice* etc.). Explicațiile date unor termeni, în unele cazuri, nu sînt suficient de clare și exacte (ex.: *cezvirte*, *dedină*, *cosoroabă*, *metanie*, *oblastie*).

Volumul se încheie cu un *Indice* de nume proprii, locuri și materii la întocmirea căruia autorii au folosit experiența colectivului de indici de la Institutul de Istorie al Academiei R.P.R. De aceea identificarea persoanelor și localităților întîlnite în documente a fost în prim rînd în atenția autorilor. Titlurile de persoane s-au imprimat cu o literă deosebită de cea a titlurilor de localități, iar trimiterile și materiile cu literă deosebită de a celor două. În paranteze puse imediat după nume se dau variantele existente în documente sau indicațiile privind ocalizarea topiceilor. Sînt titluri simple cu cite una, două sau mai multe trimiteri și titluri dezvoltate cu numeroase trimiteri (ex.: *București*, *Țara Romînească*). Cel mai dezvoltat titlu este *București*. Indicele astfel alcătuit face posibilă rapidă folosire a documentelor, înlesnind mult cercetarea lor.

Cu toate astea semnalăm cîteva lipșuri la *Indice*, care pot fi de folos la alcătuirea unui nou volum, sau la reeditarea acestuia.

În două cazuri se socotesc nume de familie, denumirea etnică a două persoane (Greco Ene, Greco Mihalache, p. 318). Credem că era mai nimerit ca aceștia să fie indexați la numele lor de botez (Ene greco, Mihalache greco) întrucât la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX, cînd ei au trăit, denumirea lor etnică încă nu devenise nume de familie. De asemenea, ei trebuiau indexați și ca greci, la populația orașului.

Se fac frecvent trimiteri de identificare, însă scapă citeva necesare. De pildă, era util să se facă trimiteri de la Hagi Agop, la Nazaretoglu Hagi Agop sau de la Hagi Gheorghe, luminărar la Manciu Hagi Gheorghe, unde este indexat.

Uneori se omite indexarea unei persoane la numele său propriu și este indexat la profesie (ex.: Pătru cizmarul, p. 27, indexat la *București*, cizmar) și invers (ex.: Oprîș, vâtaf de zidari, p. 99, indexat numai la nume).

Se indică și unele pagini greșite (ex. *București*, biserica Slobozia, p. 63; mahalaua Brostenilor, p. 65). Dacă totuși este vorba de identificări ale autorilor, ele trebuiau semnalate prin semne speciale, așa cum se face pentru nume.

Cu toată evidentă grijă a autorilor de a indexa toate elementele importante din documente, totuși au rămas numeroase informații prețioase neindexate. Astfel la titlul *București* n-au fost indexate toate informațiile cu privire la *ulițe* (pp. 50, 66, 175, 221, 230—231, 256—257, 280), *dascăli și grămăticii* (pp. 61, 65, 93, 96, 98, 104—105, 112, 115—118, 119—122, 130, 145, unde este vorba de dascăli scriitori de acte sau dascăli la școala domnească de la sf. Gheorghe și ide dascăli sau protopsalți de biserică. Credem că trebuiau grupați la un loc, deoarece informații despre ei sînt puține și sînt greu de separat, mulți dintre ei îndeplinind frecvent ambele funcțiuni), case, măcar cele mai însemnate (pp. 108, 132, 197—198, 224, 234—237, 256, 259—260, 268, 285, unde este vorba de casele unor boieri și negustori bogați din București, unele dintre ele cu două caturi), *bolți* (pp. 285, 289—290), *evrei* (pp. 257, 260—261), *armeni* (pp. 230—233, 239—242, 247—248, 284—291), *sudiți* (p. 254—255), *incendii din 1847* (p. 285) ș.a. În citeva cazuri se fac interpretări greșite. Ex. mahalaua Foi-

șorului (de lingă Abator) este trecută la foșorul de foc (p. 138) sau numai la biserica Foșorului (p. 144). De asemenea mahalaua Sf. Gheorghe cel Mare este trecută la mănăstiri (p. 70).

În sfârșit socotim că trebuia ca materialul adunat la titlul *București* să fie mai logic și mai precis grupat. Astfel văpselele — raioanele — orașului trebuiau trecute la *administrație*, xenodohionul de la metohul episcopiei de Rimnic la *asistența socială* și nu la *conomie* (tîrguri), breslele de negustori trebuiau trecute imediat după grupa negusturilor. De asemenea credem că era mai bine să se grupeze toate informațiile topografice sub un titlu numit *topografie* și mai logic separate de *edilitate*, așa fel încît pavările de ulițe să nu mai figureze la mahalale, foșoarele de foc, iluminatul ulițelor, măsuri împotriva incendiilor să nu mai figureze la curțile domnești. În ce privește *Mitropolia*, credem că toate informațiile care-o privesc, trebuiau grupate la *București* cu trimiterea de la Mitropolia Ungro-Vlahiei sau Ungrovlahia la *București*.

Toate aceste observații nu scad valoarea incontestabilă a lucrării, ci vin să completeze o muncă serios făcută și bine gîndită. Oprindu-ne numai asupra acestor observații, socotim că autorii, deși au avut la îndemînă un material restrîns ca număr și importanță, totuși prin munca lor perseverentă și serioasă, prin respectarea normelor impuse de Academie în această materie, dar mai ales printr-o permanentă grijă de a oferi cercetătorilor un bun instrument de lucru pentru cercetarea istoriei orașului București, merită toată lauda și mulțumirea.

În editura Academiei R.P.R. a mai apărut un volum de documente bucureștene¹⁾. Ne întrebăm: nu este oare mai indicat să se publice o colecție unică de documente bucureștene și să se evite publicarea unor volume izolate, care prezintă dezavantajul că nu sînt nici complete și nici uniform alcătuite? O asemenea realizare ar ușura mult munca de cercetare a istoriei țării noastre, reflectată adeseori în istoria orașului său de scaun.

¹⁾ Gh. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*, București, 1961, Ed. Acad. R.P.R.